
РАСПРАЦОЎКА ПРАВАВОЙ БАЗЫ І ВЫЗНАЧЭННЕ КАНЦЭПЦЫІ

Д.А. Крывашэй (г. Мінск)

Выхад адноўленай незалежнай Беларусі на міжнародную арэну прывёў да неабходнасці перагляду не толькі палітычнай і эканамічнай базы жыцця краіны, але і культурнай палітыкі. Паступова выпявала разуменне таго, што знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь павінна будавацца як палітыка стварэння ўмоў поўнай рэалізацыі нашай краінай сваіх нацыянальных інтарэсаў у міравым супольніцтве. Пры гэтым яна павінна адпавядаць жыццёвым інтарэсам усіх сваіх грамадзян.

Прынятая ў сакавіку 1994 г. (са зменамі і дапаўненнямі, прынятымі на рэспубліканскіх рэферэндумах 24 лістапада 1996 г. і 17 кастрычніка 2004 г.). Канстытуцыя Беларусі падвяла юрыдычную базу пад знешнюю палітыку і дыпламатыю беларускай дзяржавы. Ужо ў Законе “Аб культуры” (ліпень 1991 г.) асобны раздзел (XIII, арт. 49) быў прысвечаны знешнім культурным сувязям.

За развіццё міжнародных культурных кантактаў ў вывучаемы перыяд было адказным Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, якое рэалізоўвала задачы знешняй культурнай палітыкі ва ўзаемадзеянні з Міністэрствам замежных спраў, дыпламатычнымі прадстаўніцтвамі, дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі розных узроўняў.

Канкрэтнымі міжнароднымі прававымі крыніцамі культурных сувязей Рэспублікі Беларусь з іншымі дзяржавамі з'яўляліся: дагаворы аб дружбе, супрацоўніцтве і ўзаемадапамозе, міжурадавыя пагадненні аб культурным супрацоўніцтве; міжведамасныя пагадненні па асобным пытанням культурнага супрацоўніцтва; канкрэтныя міжурадавыя і міжведамасныя планы і праграмы культурных сувязей Рэспублікі Беларусь. Канкрэтная рэалізацыя пагадненняў, якія змяшчаюцца ў агульнарэгулятыўных пагадненнях, прадугледжваецца ў прававых дакументах планава-выканаўчага характару. Міжнародныя пагадненні, заключаныя Рэспублікай Беларусь з іншымі дзяржавамі, вызначалі агульныя і спецыяльныя прынцыпы ўзаемаадносін бакоў, сферы супрацоўніцтва і канкрэтных выканаўцаў, прадугледжвалі садзейнічанне развіццю і пашырэнню кантактаў не толькі дзяржаўных, але і няўрадавых (грамадскіх) устаноў і аб'яднанняў.

Пытанне ўдасканалення сістэмы сувязей з замежнымі краінамі ў галіне культуры разглядалася ў Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь ўжо ў 1991 г. У снежні гэтага года ў Савет Міністраў былі накіраваны прапановы па гэтаму пытанню [5, арк. 241 – 245]. Асобую значнасць надавалася культурнаму ўзаемадзеянню з славянскімі краінамі. Другім напрамкам бачылася ўстанаўленне прамых культурных кантактаў з краінамі Бенілюксу, Германіяй, Вялікабрытаніяй, Францыяй, Скандынаўскімі краінамі. Новай дамінантай культурнай палітыкі рэспублікі павінны былі стаць узаемаадносіны з беларускім зямляцтвам за мяжою. Цікавай выглядала прапанова аб тым, каб Беларусь выступіла ініцыятарам адметных культурных акцый, накіраваных на ўмацаванне ў Еўропе прынцыпаў адзінай культурнай прасторы.

У сувязі з павелічэннем аб'ёму міжнародных сувязей Міністэрства культуры і падначаленых яму устаноў, неабходнасцю распрацоўкі і своечасовага прыняцця рашэнняў па пытаннях міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне культуры ў пачатку 1993 г. быў створаны Савет па міжнароднай дзейнасці Міністэрства культуры [6, арк. 1 – 2].

У наступныя гады работа над канцэпцыяй знешняй палітыкі Беларусі ў галіне культуры працягвалася. Першая спроба яе прыняцця як асобнага дакумента была ў кастрычніку 1995 г. на калегіі Міністэрства культуры і друку [4, арк. 4 – 10]. Аднак канцэпцыя не была зацверджана. Другая спроба – у канцы 1990-х гг. На гэты раз у выглядзе раздзела Дзяржаўнай праграмы “Функцыянаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь (1999 – 2005 гг.)” [3]. Параўнанне праекта 1996 г. раздзела з Дзяржаўнай праграмы дазваляе зрабіць некаторыя абагульненні і адзначыць адрозненні. Абодва дакументы вызначаюць *прынцыпы* развіцця міжнародных сувязей і міжнароднага супрацоўніцтва. Сярод іх: суверэннасць зносін; парытэтнасць; адпаведнасць нацыянальным інтарэсам, садзейнічанне развіццю нацыянальнай культуры і росту яе ўкладу ў сусветную духоўную скарбніцу; сістэмнасць; дзяржаўная падтрымка (уключаючы і фінансавую), а таксама актыўная дапамога недзяржаўных устаноў і арганізацый з выкарыстаннем пазабюджэтных сродкаў фінансавання.

Асноўнымі задачамі і мэтамі ў развіцці міжнародных культурных дачыненняў дакументы называюць: садзейнічанне ўзаемаўзбагачэнню духоўнага жыцця народаў Беларусі; азнямленне свету з мастацтвам рэспублікі; інтэграцыя

беларускай культуры і мастацтва ў духоўнае жыццё ўсяго свету, у еўрапейскую і сусветную інфармацыйную прастору, міжнародны кніжны рынак; удзел у праграмах і праектах міжнародных арганізацый; сувязі з беларусамі за мяжой.

Вызначаныя напрамкі дзейнасці засталіся і ў Галіновай праграме “Захаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь на перыяд 2006 – 2010 гг.” [2, с. 66].

Акрамя згаданых дакументаў канцэптуальныя асновы знешняй культурнай палітыкі нашай краіны акрэсліваліся іншымі нарматыўнымі прававымі актамі. Так у лістападзе 2005 г. быў прыняты закон “Аб зацвярджэнні Асноўных напрамкаў унутранай і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь”. Адною са сфер рэалізацыі знешняй палітыкі законам вызначана міжнароднае супрацоўніцтва ў галіне культуры. Са зместу Закона яскрава прасочваюцца асноўныя напрамкі: краіны – суседзі і падтрымка беларускай дыяспары. Акрамя гэтага ў гэтым нарматыўным прававым акце звяртаецца ўвага на важнасць культурнага аспекту ў развіцці трансгранічнага супрацоўніцтва.

Больш дакладнае акрэсленне задач, прыцыпаў, напрамкаў і прававых асноваў знешняй палітыкі (міжнароднага культурнага супрацоўніцтва) здзейснена ў новай рэдакцыі Закона аб культуры (2004 г.). Перад суб’ектамі культурнай дзейнасці закон паставіў наступныя задачы: узбагачэнне культурнага жыцця беларускага народа, далучэнне грамадзян, што пражываюць у Рэспубліцы Беларусь, да каштоўнасцей сусветнай культуры; азнаямленне сусветнай грамадскасці з культурай Беларусі; інтэграцыя беларускай нацыянальнай культуры ў сусветную культуру і сусветную інфармацыйную прастору. Асноўнымі напрамкамі былі вызначаны: міжнародны культурны абмен; культурныя сувязі з суайчыннікамі за мяжой; захаванне, ахова, стварэнне і выкарыстанне культурных каштоўнасцей; навукова – даследчая дзейнасць; правядзенне фестываляў, конкурсаў, аглядаў і іншых культурных мерапрыемстваў. Практычнай рэалізацыі асноўных напрамкаў знешняй культурнай палітыкі дапамагалі мэтавыя праграмы. Першай і бадай што найбольш значнай была дзяржаўная праграма «Беларусы ў свеце», зацверджаная Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь ў 1993 г. Згодна з ёй, адным з накірункаў дзейнасці Міністэрства культуры з’яўлялася падтрымка беларускай дыяспары. У яе рамках адбывалася папаўненне беларускай літаратурай бібліятэк розных устаноў за межамі краіны [1, с. 1 – 3]. У структуры Міністэрства культуры быў створаны Каардынацыйны Савет па рабоце з беларускім замежжам. Штогод распрацоўваўся асобны план работы ў вызначаным накірунку. У далейшым са стварэннем Дзяржкамтэту па справах рэлігій і нацыянальнасцей, адказнасць за яе выкананне была перададзена апошняму.

У 1998 г. была зацверджана Дзяржаўная праграма інфармацыйнага забеспячэння знешнепалітычнай і знешнеэканамічнай дзейнасці на 1999 г. У мэтах яе выканання Міністэрства культуры выдала загад аб мерах па інфармацыйным забеспячэнні міжнароднай дзейнасці Міністэрства культуры ў 1999 г. Сярод апошніх называлася падрыхтоўка рэкламна-інфармацыйных выданняў, удзел у выпуску марак, серыі рэкламных відэаролікаў, пачатак стварэння відэа- і фанатэкі, кампакт-дыскаў, распрацоўка і стварэнне інфармацыйнай базы дадзеных па асноўных напрамках і аспектах дзейнасці міністэрства для наступнага размяшчэння ў Інтэрнэце, распрацоўка і накіраванне ў МЗС для распаўсюджвання дыпламатычнымі і консульскімі ўстановамі кароткай рэпрэзентатыўнай інфармацыі аб асноўных паказчыках і дасягненнях у развіцці галіны культуры [8, арк. 170 – 171]. Спецыялісты Міністэрства адзначалі цяжкасці, з якімі даводзілася сутыкацца пры рэалізацыі знешніх сувязей у галіне культуры камерцыйнай накіраванасці. Існуючы рынак культурных паслуг неабходна было заваёўваць. Пры гэтым для вы-

хаду на гэты рынак беларускім артыстам даводзілася весці барацьбу з канкурэнтамі з іншых краін. Перавышэнне прапановы над попытам дазваляла еўрапейскім імпрэсарыё і арт-фірмам дыктаваць свае, часам прыніжальныя, умовы. У гэтым плане сказвалася адсутнасць вопыту і навукаў правядзення міжнароднага культурнага менеджменту, кваліфікаваных менеджэраў і юрыстаў-міжнароднікаў. Адмоўна сказвалася і няздольнасць на неабходным узроўні забяспечыць запуск аднаго з асноўных механізмаў рэалізацыі знешнекамерцыйнай дзейнасці – рэкламы [7, арк. 35 – 36].

Не спрыяла развіццю культурнай дыпламатыі і такая акалічнасць, як вызначэнне Міністэрства культуры ў якасці галоўнага ведамства. Напрыклад, сярод Мерапрыемстваў міждзяржаўнай праграмы доўгатэрміновага эканамічнага супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь і Украіны на 1999 – 2008 гг. прадугледжвалася, што партнёрам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь у справе падрыхтоўкі праекта пагаднення аб заснаванні і ўмовах дзейнасці інфармацыйна-культурных цэнтраў з украінскага боку выступіць нацыянальнае Міністэрства замежных спраў. Рэалізацыя гэтага новага для Міністэрства культуры напрамку дзейнасці ўжо на самым пачатку выклікала складанасці працэдурнага парадку. Міністр культуры звяртаў увагу Савета Міністраў на тое, што існуючая практыка падрыхтоўкі пагадненняў аб заснаванні і наглядзе за дзейнасцю інфармацыйна-культурных цэнтраў. А таксама вопыт работы краін-суседзяў сведчылі, што гэтыя пытанні ўваходзілі ў кампетэнцыю Міністэрства замежных спраў. У сувязі з гэтым Міністэрства культуры прасіла Савет Міністраў вызначыць у якасці галоўнага выканаўцы з беларускага боку Міністэрства замежных спраў [9, арк. 48].

Такім чынам, у вывучаемы перыяд у Беларусі была створана канцэпцыя знешняй культурнай палітыкі, заснаваная на прынцыпах ўсебаковага культурнага абмену, эфектыўнага выкарыстання багацця векавых культурных кантактаў і культурнай спадчына, імкненні да плённасці кантактаў і ўзаемадзяння паміж рознымі культурамі.

Аднак дасягнутыя дамоўленасці выконваюцца не заўсёды, у прыватнасці абавязальствы па абмену творчымі калектывамі, стварэнні культурна – інфармацыйных цэнтраў. Асноўная прычына – недастатковае фінансаванне. На ўзровень эфектыўнасці знешняй культурнай палітыкі непасрэднае ўздзеянне аказвае наяўнасці высокакваліфікаваных кадраў, узаемная зацікаўленасць у супрацоўніцтве, жыццядзейнасць беларускай дыяспары, адлегласць паміж краінамі.

1. Бутэвіч, А. Калі прышчапіць высокую культуру людзям, то яны не захварэюць на духоўную заразу... / А. Бутэвіч // Беларуская думка. – 1994. – № 7. – С. 1 – 3.
2. Галінова праграма “Захаваанне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь на перыяд 2006 – 2010 гг.” / Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь; нав. рэд. І.Б. Багачова – Мінск: БелДІПК, 2006. – 168 с.
3. Дзяржаўная праграма “Функцыяніраванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь да 2005 года” / Пад навук. рэд. У.П. Скараходава. – Мінск: БелДІПК, 2002. – 70 с.
4. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 1. – Спр. 46.
5. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 1. – Спр. 2060.
6. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 4. – Спр. 1.
7. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 4. – Спр. 217.
8. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 4. – Спр. 231.
9. НАРБ. – Ф. 974. – Воп. 4. – Спр. 289.